

LUNDS
UNIVERSITET

Hur ska vi förstå mänskliga rättigheter?

En filosofisk analys av begreppet ur ett moraliskt och politiskt perspektiv

Henrietta Olsson

Avdelningen för mänskliga rättigheter

Historiska institutionen

MRSK61

Vårterminen 2014

Handledare: Dr. Olof Beckman och Dr. Andreas Tullberg

HUMAN
RIGHTS
STUDIES
LUND UNIVERSITY

Abstract

Syftet med den här uppsatsen är att utveckla förståelsen av begreppet mänskliga rättigheter genom två olika perspektiv; ett moraliskt och ett politiskt. Materialet i uppsatsen utgörs av texter skrivna av tre olika filosofer: Martha C. Nussbaum, Charles Beitz och Philip Pettit. De tre erbjuder tre olika teorier för att förstå mänskliga rättigheter. En metod baserad på Quentin Skinners teori för att analysera politisk filosofi har skapats specifikt för att uppfylla uppsatsens syfte. Det är en modell för analys som består av fyra olika analysnivåer. Första analysnivån berör frågan om människosyn och andra analysnivån grundläggande värden. Dessa två utgör det moraliska perspektivet på mänskliga rättigheter. Tredje analysnivån berör aktörskap och fjärde analysnivån institutionalisering. Dessa två utgör det politiska perspektivet på mänskliga rättigheter. Utifrån dessa analysnivåer utkristalliseras två olika perspektiv som är centrala i den teoretiska diskussionen i uppsatsen. Utifrån resultatet av analysen jämförs och utvärderas de båda perspektiven. Med antagandet om att en grundläggande idé är att mänskliga rättigheter ska skydda individen mot godtycklig och orättfärdig makt dras slutsatsen att vi har goda skäl att argumentera för en specifik politisk förståelse av begreppet.

Nyckelord: mänskliga rättigheter, Martha Nussbaum, Charles Beitz, Philip Pettit, kapacitetsperspektivet, motstånd, frihet, moralfilosofi, politisk filosofi

The purpose of this essay is to develop the idea of human rights, using a moral and a political perspective. The material consists of texts written by three philosophers: Martha C. Nussbaum, Charles Beitz, and Philip Pettit. Each of them has their own idea of human rights. To fulfill the purpose of the essay a method based on Quentin Skinner's theory of analyzing political philosophy is created. This model consists of four levels of analysis. The first level concerns the view of man and the second one concerns fundamental values. These constitute the moral perspective of human rights. The third level of analysis concerns agency and the fourth one concerns institutionalization. These constitute the political perspective of human rights. Two different perspectives of human rights are developed based on these levels of analysis, which is central for the theoretical discussion. These perspectives are compared and evaluated on the basis of the result of the analysis. With the assumption that human rights should protect the individual from arbitrary and unjust power, the conclusion must be that we have good reasons to argue in favour of a particular political perspective of human rights.

Keywords: human rights, Martha Nussbaum, Charles Beitz, Philip Pettit, capability approach, contestation, freedom, moral philosophy, political philosophy

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
1.1 Syfte och frågeställning.....	6
1.2 Material och avgränsningar.....	6
2. Teori och metod.....	9
2.1 Att analysera politisk filosofi.....	9
2.2 En fyrstegsmodell.....	11
3. Tidigare forskning.....	13
3.1 Kapacitetsperspektivet.....	13
3.2 En politisk förståelse av mänskliga rättigheter.....	14
3.3 Republikanism.....	15
4. Perspektiv på mänskliga rättigheter.....	17
4.1 Nussbaum om det ”moraliska”.....	17
4.2 Beitz om det ”politiska”.....	20
4.3 Pettit om det ”politiska”.....	23
5. Att välja position.....	30
5.1 Moralens begränsningar.....	30
5.2 Två perspektiv på det politiska.....	33
Avslutning.....	36
Källförteckning.....	37

1. Inledning

Hur skulle en värld utan mänskliga rättigheter se ut? Vi kan givetvis tänka oss olika typer av världar där olika moraliska eller politiska teorier styr som inte har en rättighetsteoretisk grund.¹ Ändå har mänskliga rättigheter blivit nästintill hegemoniska i sin karaktär och därmed något som varje politisk eller moralisk teori behöver förhålla sig till på ett eller annat sätt. Den här uppsatsen ämnar inte att utmana rättighetsbegreppet som sådant utan snarare utveckla förståelsen av det. Det leder oss över till frågan om vad mänskliga rättigheter egentligen är? Olika förståelser av mänskliga rättigheter har funnits vid olika tider men även samexisterat periodvis. De flesta av oss skulle nog intuitivt svara att det är något som vi har i egenskap av att vara just människor. Samtidigt skulle de flesta nog också ha svårt att utveckla sitt svar. Det gäller även inom fältet som sådant, något som får teoretiska såväl som praktiska konsekvenser.

I den här uppsatsen analyseras två olika filosofiska perspektiv på mänskliga rättigheter: ett moraliskt perspektiv representerat av filosofen Martha C. Nussbaum samt ett politiskt perspektiv här representerat av filosoferna Charles Beitz och Philip Pettit. Vid en första anblick kan det moraliska och politiska perspektivet förefalla som relativt lika varandra då de båda är normativa teorier. Inom filosofin råder det heller inte konsensus kring hur moralfilosofin och politisk filosofi förhåller sig till och skiljer sig från varandra. Mitt försök till att skapa två separata kategorier är en nödvändig utgångspunkt för att kunna uppfylla den här uppsatsens syfte. Med utgångspunkt i Quentin Skinners teori har jag utvecklat fyra analysnivåer där de två första kategorierna representerar ett moraliskt perspektiv och de två sista representerar ett politiskt. Det här är alltså analysnivåer som är skapade för att kunna analysera moraliska och politiska perspektiv i tre olika inflytelserika teorier. Det innebär att uppsatsen inte gör anspråk på att slå fast två absoluta kategorier utan är snarare en materialnära analys av de tre utvalda teoretikerna. Skillnaderna mellan de två olika perspektiven kommer även bli tydligare i och med analysen av dem båda.

Den här uppsatsen består av två delar: först en del som är en separat analys av de tre olika teoretikerna och sedan en del som argumenterar till fördel för ett specifikt politiskt perspektiv på mänskliga rättigheter.

---

¹ För en introduktion till problematiken se exempelvis: Lukes, Steven. Five fables about human rights. I *Liberals and cannibals: the implication of diversity*, Steven Lukes, 154-170. London: Verso, 2003.

1.1 Syfte och frågeställning

Det moraliska perspektivet på mänskliga rättigheter har länge haft en teoretisk dominans, framförallt i och med den naturrättsliga dominansen. Inom den politiska filosofin går det dock att hitta ett perspektiv som är politiskt, men som är relativt underutforskat i relation till just mänskliga rättigheter. Syftet med den här uppsatsen är tvådelat: för det första att utveckla förståelsen av begreppet och för det andra att bidra till den teoretiska utvecklingen av ett politiskt perspektiv på mänskliga rättigheter.

Det görs genom att svara på dessa frågeställningar:

Hur kan de tre olika filosoferna kategoriseras in i de två olika perspektiven på mänskliga rättigheter utifrån de fyra analysnivåerna som utgör metoden?

Finns det skäl att utifrån ett antagande om att mänskliga rättigheter ska ha påverkan på människors livsvillkor, förespråka ett av dessa tre teoretikers perspektiv före de andra?

1.2 Material och avgränsningar

Primärmaterialet i den här uppsatsen består av texter från tre olika filosofer: Martha C. Nussbaum, Charles Beitz och Philip Pettit. Materialet har valts ut för att utifrån de fyra analysnivåerna kunna skapa två olika perspektiv på mänskliga rättigheter. Det innebär dock inte att de valda filosoferna ska ses som företrädare för något slags bredare perspektiv eller kunna anses representera ett helt fält. De är utvalda för att kunna uppfylla uppsatsens syfte och därmed kan de egentligen enbart sägas representera sig själva. Däremot är det inte ett slumpmässigt val utan de är utvalda i egenskap av att vara de som utmärker sig inom just sitt område. Givetvis är utgör valet av teoretiker en avgränsning i sig. Jag har medvetet försökt att välja de mest centrala texterna av dessa filosofer för att kunna göra en så rättvis bedömning som möjligt. I det här avsnittet kommer det inte att redogöras för materialets innehåll då det vore att föregå analysdelen. Istället är detta en diskussion kring valet av mitt material.

En skulle kunna argumentera för att valet av teoretiker är något oortodox i den bemärkelsen att ingen av dem är naturrättsliga teoretiker. Det är en konsekvens av den rådande diskursen mer än ett avsiktligt val som sådant. Tanken med uppsatsen är att ta avstamp i en samtida

teoretisk diskussion om rättigheters natur.² I den är det naturrättsliga perspektivet inte längre det dominerande utan har fått kliva åt sidan till förmån för en idé om att mänskliga rättigheter är något som vi kommer överens om, den deliberativa skolan. Mänskliga rättigheter är alltså inget som tillfaller människor ”naturligt” och är därmed beroende av mänskligt erkännande. De här kategoriseringarna är givetvis inte vattentäta utan bör snarare betraktas som allmänna tendenser. Trots det är det av vikt att poängtera dem då idén om mänskliga rättigheter som ett slags samhällskontrakt är centralt för främst det politiska perspektivet som kommer att presenteras i uppsatsen.

Det moraliska perspektivet består av Martha C. Nussbaum vilket är en konsekvens av den utformade metoden. Materialet skrivet av Nussbaum är boken *Creating capabilities: the human development approach*³ och artikeln *Capabilities and human rights*⁴. Även om Nussbaum inte tillhör den naturrättsliga traditionen har hon fått en stor genomslagskraft inom fältet för mänskliga rättigheter. Kapacitetsperspektivet har fungerat som en alternativ lösning på de naturrättsliga problemen. På senare tid har det givetvis kommit andra teoretiker som bygger på Nussbaum och Amartya Sens texter men det är fortfarande mest intressant att analysera de texter som de andra alltid förhåller sig till. Jag vill här poängtera att det är den filosofiska aspekten av kapacitetsperspektivet som analyseras i den här uppsatsen snarare än dess praktiska implikationer eller användningsområden.

Det politiska perspektivet består två teoretiker, men som vi kommer se i analysen är deras teorier två olika och kommer därför att analyseras separat från varandra. Charles Beitz är intressant just därför att han så tydligt vill ta avstånd från den naturrättsliga skolan och inte vill grunda sin teori i en moralisk utgångspunkt. Texterna av Beitz består av boken *The idea of human rights*⁵ och artikeln *What human rights mean*⁶. Beitz ambition är att försöka definiera begreppet mänskliga rättigheter med utgångspunkt i den diskursiva praktiken.

Philip Pettit kan sägas tillhöra den republikanska teoribildningen, även om han skiljer sig på betydande punkter från andra republikanska teoretiker. Den mest centrala texten av Pettit är

---

² Dembour, Marie-Bénédicte. What are Human Rights? Four Schools of Thought. *Human Rights Quarterly* 32 (2010): 1-20.

³ Nussbaum, Martha C., *Creating capabilities: the human development approach*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Mass., New ed., 2013[2011].

⁴ Nussbaum, Martha C.. Capabilities and human rights. *Fordham Law Review* 66 No. 2 (1997): 273-300.

⁵ Beitz, Charles R., *The idea of human rights [Elektronisk resurs]*, Oxford University Press, Oxford, 2009.

⁶ Beitz, Charles R. “What Human Rights Mean”. *Daedalus*. 132 No. 1 (2003): 36-46.

*Republicanism: a theory of freedom and government*⁷. Jag har även valt att inkludera en nyare text av Pettit som har ett ännu tydligare fokus på just staten och hur den ska utformas. Det är boken *On the people's terms*⁸.

I det politiska perspektivet kommer medborgarskapet att dyka upp som ett viktigt begrepp. Frågan om medborgarskapet som sådant kommer dock inte vara föremål för en djupare analys i den här uppsatsen. Pettit har en vid definition av medborgarskap som är så pass inkluderande att den på denna grundläggande nivå inte ställer till några större teoretiska problem för oss. Det har inom republikansk teori gjorts försök att argumentera för vad, som i enlighet med Arendt, skulle kunna ses som en rättighet till rättigheter ("right to have rights"). Den diskussionen bör ses som en fråga för vidare forskning och fördjupning i ämnet. Beitz, å sin sida, rör sig på en internationell nivå där frågan om medborgarskap inte är central för teorin. Den här uppsatsen är således ett försök att delvis skifta fokus något i diskussionen om begreppet mänskliga rättigheter, vilket skapar ett behov av att prioritera frågor av mer grundläggande karaktär för en teoretisk utveckling.

---

⁷ Pettit, Philip, *Republicanism [Elektronisk resurs] A Theory of Freedom and Government*, Oxford University Press, Oxford, 1999.

⁸ Pettit, Philip, *On the people's terms: a republican theory and model of democracy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012.

2. Teori och metod

Innan redogörelsen för och diskussionen om teori och metod kan det vara på sin plats att förklara relationen mellan dessa och mitt material. Jag har valt att här presentera Quentin Skinner i mitt teoriavsnitt. Skinner fungerar här som en teoretisk utgångspunkt för utformningen av en metod att analysera ett teoretiskt material på. På så vis ligger den teoretiska utgångspunkten till grund för en analysmodell där vissa begrepp är centrala. De fyra analysnivåer som presenteras i metodavsnittet utgör med andra ord utgångspunkten för analysen.

2.1 Att analysera politisk filosofi

Quentin Skinner har utvecklat en teori och metod för hur vi bör analysera historiska texter skrivna av politiska tänkare. Metodologiskt erbjuder Skinner en förståelse av det politiska språket som till stor del är beroende av kontext.⁹ På så vis måste all politisk text i en analys hanteras som om de vore *speech-acts*. Eftersom språket är så tätt kopplat till mänsklig handling går inte dessa att behandla som två separata enheter. *Speech-act theory* grundar sig i Wittgensteins tes: att tala är att handla. Det är alltså en handling som den politiska filosofen utför när hen skriver sin politiska text, en lingvistisk aktivitet. Det är därför på ett sådant vis som texten måste bli behandlad och analyserad på. En varning bör dock höjas för att detta inte får blandas ihop med handlingen att tala. Det blir tydligast beskrivet i det engelska språket med distinktionen mellan *speech-acts* å ena sidan och *the act of speaking* å andra sidan.¹⁰ *Speech-acts* består av två aktiviteter. I det här fallet så skriver författaren först något genom att skapa meningar och argument med specifik mening och referenser. Sedan utför författaren också en viss typ av aktivitet genom att skriva just dessa begrepp, meningar eller argument, och gör det med en viss poäng eller medveten kraft.

En svaghet med att se på filosofisk teori som *speech-acts* är att allt för stort fokus därmed hamnar på den lingvistiska aktiviteten ifråga snarare än på dess innehåll.¹¹ Just den här grunden för Skinners teori bör inte ges allt för stor vikt utan det är snarare så att genom en teori om *speech-acts* tänker sig Skinner kunna fånga den del där den sociala verkligheten och språket möts. Vilken praktisk fråga är det då som texten berör? Texten måste behandlas som en reaktion på ett

---

⁹ Skinner, Quentin. Meaning and understanding in the history of ideas. In *Meaning and context: Quentin Skinner and his critics*, James Tully (red.), 29-67. Cambridge: Polity, 1988.

¹⁰ Skinner, Quentin. Conventions and the understanding of speech acts. *Oxford Journals* 20 no. 79 (1970): 118-138.

¹¹ Keane, John. More theses on the philosophy of history. In *Meaning and context: Quentin Skinner and his critics*, James Tully (red.), 204-217. Cambridge: Polity, 1988.

redan existerande politiskt problem och därmed måste även politisk teori behandlas som politisk aktivitet. Det en politisk teoretiker gör i att påverka de ideologiska konventionerna är samtidigt att påverka den i frågan relevanta politiska handlingen och kontexten. Politisk ideologi representerar därmed politisk handling.

Vad som förefaller som en rimlig ansats är att poängtera förståelsen för att det i det politiska språket finns vissa normativt laddade begrepp som inte enbart fungerar beskrivande utan också utvärderande.¹² Den här utvärderande dimensionen av ett begrepp är vad som brukar kallas för ett begrepps *speech-act potential* och kan vara både positiv och negativ. Begreppet ”demokrati” är ett typiskt sådant. Ett politiskt vokabulär i sin standardform beskriver och utvärderar politisk handling. Om vi säger att något är ”demokratiskt” så är det också ett sätt att utvärdera handlingen som sådan och fälla ett omdöme om den. På så vis hjälper också politiska ideologier oss att legitimera social handling. Politiska teorier kan därmed fungera som ett sätt att legitimera nya typer av sociala handlingar. Även här måste en teoretiker givetvis förhålla sig till den rådande konventionen.

En viktig poäng är ifrågasättandet om det över huvudtaget är möjligt att koppla ihop begrepp som enbart har samexisterat en kort period utan att sätta dessa i deras kontext.¹³ Det här sättet att se på kontextens betydelse innebär att det inte går att analysera och förstå textens mening genom att behandla den som en separat enhet oberoende av tid och rum. Det är alltså centralt att texten situeras i en redan existerande diskussion. Skinner själv förespråkar en ambitiös situering av texter som inkluderar den ideologiska, sociala och politiska kontexten. Det här får givetvis konsekvenser i form av materialval. Enligt Skinner vore det principiellt fel att analysera politiska teoretiker tagna ur olika kontexter (exempelvis orsakade av att de levte i olika århundraden) och sammanföra dem på ett sätt som skulle implicera att de tillhörde samma kontext. Det är i filosofin inte helt ovanligt att göra något sådant, exempelvis genom att analysera en idétradition, men det innebär en tolkning av den historiska texten som är färgad av en teoretisk, kontextuell, politisk och social kontext som är nutida.

Frågan är dock om en situering av en text av en politisk filosof behöver vara fullt så ambitiös som Skinner påstår.¹⁴ I fallet med historiska texter finns det en poäng då ”vi” inte har den

---

¹² Skinner, Quentin. Language and social change. In *Meaning and context: Quentin Skinner and his critics*, James Tully (red.), 119-132. Cambridge: Polity, 1988.

¹³ Skinner, Quentin. Motives, intentions and the interpretation of texts. In *Meaning and context: Quentin Skinner and his critics*, James Tully (red.), 68-78. Cambridge: Polity, 1988.

¹⁴ Tully, James. The pen is a mighty sword: Quentin Skinner's analysis of politics. In *Meaning and context: Quentin Skinner and his critics*, James Tully (red.), 7-25. Cambridge: Polity, 1988.

tillgången till det sammanhangets konventioner på samma sätt som vi har i vår samtid. Även om Skinner själv fokuserar på historiska texter måste även samtida texter behandlas på samma sätt. Det grundar sig i idén om att politiska tankar inte uppkommer separat från sin kontext. Att situera texten innebär i det här fallet att relatera den till andra texter som är skrivna inom samma period och inriktade på samma ämne. Inom denna kontext finns det vissa konventioner för dels hur begrepp och idéer ska definieras och dels på vilket sätt som en ska uttrycka sina tankar.

Jag skulle vilja påstå att den här poängen är speciellt viktig i fallet med mänskliga rättigheter, där det tenderar att finnas en vilja att spåra en nutida förståelse av begreppet så långt bak i historien som möjligt. Om idén om begreppens och idéernas universella definitioner och förståelser avfärdas blir inte ett sådant grepp möjligt. Därför är det här inte enbart relevant i fråga om historiska texter utan även samtida. Det bör dock påpekas att det här inte är en uppsats inom ämnet historia och kommer således att avvika något från Skinner. Som en uppmärksam läsare redan har lagt märket till betonas vissa delar av Skinners teori tyngre än andra och dessa delar är just de som är viktigast för att kunna analysera samtida politisk filosofi. Vad det får för metodologiska implikationer kommer att klargöras ytterligare i nästa avsnitt.

2.2 En fyrstegsmodell

Genom att använda mig av de fördelar som jag ser med Skinner, och som är redovisade för ovan, i kombination med en första genomläsning av mitt material har jag identifierat fyra metodologiska steg för analysen. Dessa steg är framarbetade för att kunna utkristallisera de centrala delarna i teorierna för ett perspektiv på mänskliga rättigheter. Dessa fyra steg utgör fyra olika analysnivåer för att analysera de texter som utgör primärmaterialet. De två första stegen (1-2) är moraliska och de två sista stegen (3-4) är politiska då de berör teoretiska frågeställningar som är centrala för just de perspektiven. Dessa analysnivåer utgör en distinktion mellan det moraliska och politiska perspektivet som jag har skapat. Med det sagt innebär det dock inte att en teoretiker som utifrån den här modellen definieras som ”moralisk” inte har något att säga om vad som är det politiska och tvärtom. Det är istället ett sätt att identifiera ett huvudfokus som karakteriserar teorin. Hur jag har utarbetat metoden är en del av arbetet och kategoriseringen av de tre olika teoretikerna bör därför ses som ett resultat. Eftersom kategoriseringen är en del av analysen kommer den att presenteras i analysdelen.

För att ytterligare tydliggöra distinktionen mellan det moraliska och det politiska följer här en redogörelse för de fyra olika analysnivåerna.

1. *Människosyn*

Det grundläggande är en idé om människan som det ena eller andra. Det finns med andra ord en normativ idé om den mänskliga naturen. Olika teorier har givetvis olika idéer om detta vilket genererar olika människosyner men det som binder dem samman är ändå en utgångspunkt i en viss specifik människosyn. Det är därmed den här människosynen som ligger till grund för hur teorin sedan utformas. Den här synen på människan genererar sedan ett moraliskt anspråk hos individen att bli behandlad på det ena eller andra sättet.

2. *Grundläggande värden*

I det här sättet att organisera sin teori på finns det också grundläggande värden som är av en moralisk karaktär. I enlighet med normativ etik finns det en idé om vad som är rätt och fel och därmed vilka värden som har en större normativ tyngd än andra. Dessa grundläggande värden i teorin genererar ett moraliskt imperativ att vi bör agera på det ena eller andra sättet i frågor som rör människor.

3. *Aktörskap*

Kategorin aktörskap förklaras enklast genom att jämföra det med kategorin människosyn. Den här kategorin handlar även den om individen, men inte om dess natur utan snarare individens status i ett redan existerande samhälle. Det berör med andra ord individens relation till makt och maktutövning vilket gör det till just ett politiskt perspektiv. På så vis inkluderas även andra aktörer så som medmänniskor, staten, etc.

4. *Institutionalisering*

Den här analysnivån fokuserar på samhällets institutioner och hur det går att rättfärdiga makt och maktutövning. Därmed blir det också en fråga om individens position i förhållande till samhällets institutioner där rättigheter är centralt. Det innebär dock inte att en teoretiker behöver ha en viss syn på institutioner utan det är just teoretiserandet *kring* dessa som är av intresse här.

Märk alltså att steg 1 och 2 berör frågan om människans natur och kvalitén i det mänskliga livet medan steg 3 och 4 berör frågan om hur samhället bör vara utformat. Den skillnaden är också vad som här utgör distinktionen mellan det moraliska respektive politiska perspektivet på mänskliga rättigheter. Denna distinktion gäller dock enbart för den här analysen av just fenomenet mänskliga rättigheter och kan därför inte sägas vara allmängiltig för en mer generell distinktion mellan det moraliska och det politiska.

3. Tidigare forskning

I det här avsnittet presenteras tidigare forskning som är relaterad till uppsatsens ämne. Jag har valt att dela upp det i tre olika avsnitt; ett för varje perspektiv som de tre teoretikerna representerar. Det här avsnittet syftar också till att situera teoretikerna i den kontext som de befinner sig i, vilket vi har sett är en metodologisk nödvändighet i det föregående avsnittet. Det är givetvis omöjligt att fånga en hel teoretisk diskussion med ett sådant begränsat utrymme, utan syftet är snarare att skissartat måla upp en bild av de mest centrala aspekterna. Det här är därmed ett försök att ge läsaren en övergripande bild av i vilka teoretiska traditioner och samtida diskussioner som de tre olika teoretikerna befinner sig i.

3.1 Kapacitetsperspektivet

Martha C. Nussbaum har tillsammans med Amartya Sen varit en av de viktigaste teoretikerna för utvecklingen av kapacitetsperspektivet och att just det perspektivet har fått ett stort genomslag. Nussbaum och Sen har visserligen en gemensam utgångspunkt men skiljer sig åt i centrala delar. Sens utveckling av kapacitetsperspektivet syftar främst till att skapa en ny förståelse av den påverkan som fattigdom har på människans förmåga att leva ett fritt liv.¹⁵ Nussbaum och Sen har två olika sätt att se på mänskliga rättigheter. Nussbaum ser dessa som ett komplement till det moraliska anspråket att realisera kapaciteter, vilket vi kommer se senare i uppsatsen. Sen ser istället mänskliga rättigheter som mål för alla samhällen att sträva mot.¹⁶ Det förefaller rimligt att påstå att Nussbaum är den som främst företräder perspektivet inom den politiska filosofin medan det är Sen som är den främsta företrädaren inom den mer normativa ekonomiska teoribildningen. Även om detta är fallet förhåller sig ständigt Nussbaum till Sen, vilket gör honom till en central del av teoribildningen även inom den politiska filosofin.

Kapacitetsperspektivet har använts som teoretiskt ramverk för att förstå ett flertal olika frågor inom samhällsvetenskapen. Av intresse för den här uppsatsen är de som är relaterade till mänskliga rättigheter. Stort fokus har här legat vid frågan om global rättvisa. Filosofen Thomas Pogge menar att en teori om global rättvisa måste kunna fånga en allmänt accepterad förståelse av vad social rättvisa är, men att kapacitetsperspektivet i den form som både presenteras av Nussbaum

---

¹⁵ Sen, Amartya, *Development as freedom*, [New ed.], Oxford University Press, Oxford, 2001.

¹⁶ Alexander, John M., Capabilities, human rights, and moral pluralism. *The International Journal of Human Rights* 8 no. 4 (2004): 451-469.

men även av Sen inte lever upp till det kravet.¹⁷ Pogges påstående har dock mött kritik av de som menar att kapacitetsperspektivets potential främst ligger i det verktyg som det utgör för att kunna analysera olika människors olika behov av olika typer av resurser.¹⁸ Den här teoretiska fördelen skulle då grunda sig i Nussbaums aristoteliska utgångspunkt, något som vi kommer fördjupa oss i under nästa avsnitt. Som vi har sett utifrån metoden som har utformats i förra avsnittet kommer det här sättet att analysera en teori om mänskliga rättigheter ha ett annat fokus. Intresset för att analysera kapacitetsperspektivet, här representerat av Nussbaum, ligger alltså inte i att vi vill undersöka en specifik fråga inom fältet mänskliga rättigheter utan snarare begreppet som sådant.

3.2 En politisk förståelse av mänskliga rättigheter

Som redan har nämnts har idén om att mänskliga rättigheter existerar beroende av att vi har kommit överens om deras existens vuxit sig starkare. En del av denna teoretiska utveckling är också ett mer politiskt perspektiv på mänskliga rättigheter. Jag vill här uppmärksamma läsaren på att det inte är synonymt med den distinktion mellan moraliskt och politiskt som har gjorts i föregående avsnitt. En av de viktigaste teoretikerna inom fältet är John Rawls som menar att mänskliga rättigheter ska ses som en speciell sorts rättigheter, nämligen ”a special class of urgent rights”.¹⁹ Rawls är här främst intresserad av mänskliga rättigheter på en internationell nivå och dessa fungerar sedan som en måttstock för att särskilja mellan olika typer av samhällen. På så vis kommer ett samhälles legitimitet delvis att vara kopplat till huruvida det respekterar mänskliga rättigheter eller inte. Rawls rättfärdigar mänskliga rättigheter utifrån samma teoretiska idé som i *A theory of justice*; nämligen ursprungspositionen bakom okunnighetens slöja.²⁰ Rawls har fått kritik för att han utelämnar frågan om jämlikhet och demokrati från sin slutsats om vad som krävs för global rättvisa.²¹ Det bör här poängteras att det är en teoretisk debatt hur dessa tre begrepp förhåller sig till varandra, något som kommer bli tydligt även i denna uppsats.

Även om Rawls grundar sin teori i en abstrakt filosofisk princip har ett flertal andra teoretiker så som Beitz försökt att förankra teorin i en praktisk verklighet. Michael Ignatieff menar att våra skäl att tro att mänskliga rättigheter genererar en mer moraliskt korrekt behandling av

---

¹⁷ Pogge, Tomas, Can the capability approach be justified, *Philosophical Topics* 30 no. 2 (2002): 167–228.

¹⁸ Berges, Sandrine, Why the Capability Approach is Justified, *Journal of Applied Philosophy* 24 no. 1 (2007): 16–25.

¹⁹ Rawls, John, *The law of peoples: with "The idea of public reason revisited"*, Harvard Univ. Press, Cambridge, Mass., 1999, 79.

²⁰ Ibid., 30–35.

²¹ Nickel, James W, *Making sense of human rights*, 2. ed., Blackwell, Oxford, 2007, 98–103.

människor grundar sig i pragmatiska och historiska erfarenheter.²² Det antas att eftersom de filosofiska och religiösa utgångspunkterna i världen är så varierande så kommer vi aldrig kunna komma fram till en allmän accepterad grund för mänskliga rättigheter utifrån dessa kriterier. Däremot så går det att grunda ett accepterande av mänskliga rättigheter i den faktiska praktiken. Det är alltså i den idétraditionen som Beitz verkar.

3.3 Republikanism

Den tredje filosofen, Philip Pettit, kan sägas tillhöra en republikansk idétradition. De republikanska idéerna är i sin grundläggande form inga nya idéer utan har sin källa i antik politisk teori och filosofi.²³ Även om republikanismen inte är ett sammanhängande tanke-system finns det ändå en grundläggande uppfattning av människan som av naturen en social och politisk varelse. En historisk överblick visar att utvecklingen av olika grenar av republikanismen har varit som en pendelrörelse mellan teori och praktik. Enkelt uttryckt kan det påstås att republikanismen har delats upp i två delar: medborgerlig republikanism och neo-republikanism. Pettit tillhör den senare och den här överblick kommer därför att fokusera på den grenen av republikanismen.

Det kan här vara på sin plats att stanna lite vid en historisk överblick av den neo-republikanska grenens utveckling. En av de som har varit betydande i forskning av den neo-republikanska idéhistorien är Quentin Skinner. För utvecklingen av den neo-republikanska grenen har framförallt hans arbete kring begreppet frihet varit centralt.²⁴ Tanken med Skinners arbete är att det ska kunna fungera som en grund för en utveckling av en samtida neo-republikansk teori, främst då av Pettit. Hur förhåller sig då den neo-republikanska skolan till teori om mänskliga rättigheter? Det är ett bristfälligt utforskat område. En av de som har försökt göra en teoretisk koppling är Duncan Ivison. Han frågar sig om republikanismen erbjuder ett alternativt sätt att se på mänskliga rättigheter.²⁵ Det kan förefalla som en paradox att förespråka båda då mänskliga rättigheter antas vara grundläggande universellt medan republikanismen främst fokuserar på hur en stat ska styras. Eftersom neo-republikanismen eftersträvar att främja frihet som icke-dominans måste mänskliga rättigheter i så fall vara förenligt med det för att vara önskvärt. Ivison intar ingen slutgiltig position

---

²² Ignatieff, Michael, I. Human Rights as Politics II. Human Rights as Idolatry, *The Tanner Lectures on Human Values*, Delivered at Princeton University April 4-7, 2000.

²³ Dahl, Robert A., *Democracy and its critics*, Yale Univ. Press, New Haven, 1989, 35-44.

²⁴ Skinner, Quentin, *Liberty before liberalism*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012[1998], 59-99.

²⁵ Ivison, Duncan. Republican Human Rights?. *European Journal of Political Theory* 9 no. 1 (2010): 31-47.

utan menar att det är en fråga som behöver utvecklas mer. Däremot menar han att en neo-republikansk förståelse av mänskliga rättigheter skiljer sig från de vi vanligtvis använder oss av. Den här uppsatsen tar därmed vid där Ivison slutar och försöker att skapa en sådan förståelse av mänskliga rättigheter som främst ett politiskt begrepp.

4. Perspektiv på mänskliga rättigheter

Det här avsnittet kommer de två olika perspektiven att analyseras separat: först det moraliska perspektivet och sedan det politiska perspektivet. Som redan har nämnts kommer även det politiska perspektivet att delas upp i två delar där de två olika teoretikerna analyseras separat. Analysen kommer dock att visa att båda perspektiven har gemensamma beröringspunkter men det är ett föremål för nästa avsnitt. Analysen följer de fyra olika stegen presenterade i metodavsnittet. Som redan nämnts består det moraliska perspektivet, steg 1 och 2 i metoden, av Martha C. Nussbaum. Det politiska perspektivet, steg 3 och 4 i metoden, består av både Charles Beitz och Philip Pettit. Analysen kommer här visa varför det blir en metodologisk konsekvens.

4.1 Nussbaum om det ”moraliska”

Analysen av Nussbaums kapacitetsperspektiv börjar i hennes människosyn, eller en syn på den moraliska individen, då den får konsekvenser för det fortsatta teoretiserandet. Nussbaums kapacitetsperspektiv grundar sig i en aristotelisk syn på människan.²⁶ Kapacitetsperspektivet frågar sig i vilken position individen är att verkligen göra och vara det hon har potential till. Kapaciteter är därmed människors förmåga att göra och att vara det som anses vara värdefullt. På så vis finns det ett grundantagande om att det finns en essentiell natur hos människan som består av en uppsättning kapaciteter som behöver realiseras för att hon ska kunna leva ett välmående eller gott liv. De centrala förmågorna hos en människa har ett intrinsikalt värde som i sig är kopplat till människans inneboende värdighet och den roll de spelar för att hon ska kunna leva ett gott liv.

Innan vi utvecklar resonemanget kring kapaciteter och hur de förhåller sig till en människas möjligheter att leva ett gott liv är det viktigt att tydliggöra en distinktion mellan interna och kombinerade kapaciteter. Interna kapaciteter är egenskaper hos den enskilda individen medan kombinerade kapaciteter är en form av substantiella friheter som skapar möjligheter för en människa att välja och att handla.²⁷ Interna kapaciteter bör dock inte blandas ihop med medfödda färdigheter eller egenskaper, utan är sådan som jag kan tillskansa mig, exempelvis genom utbildning. Ett exempel på en intern kapacitet är förmågan att kunna läsa. Kombinerade kapaciteter är därmed interna kapaciteter i kombination med den omgivning i vilken den här typen av funktion faktiskt kan väljas av individen. Genom utbildningsinsatser kan ett samhälle ge människor en

---

²⁶ Nussbaum, Martha C., *Creating capabilities: the human development approach*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Mass., New ed., 2013[2011], 123-132.

²⁷ Ibid., 20-22.

intern kapacitet att uttrycka en åsikt (genom att exempelvis göra dem skrivkunniga) men samtidigt förhindra den kombinerade kapaciteten att uttrycka en åsikt genom stränga censurlagar. Målet med kapacitetsperspektivet är att öka individens fria handlingsutrymme. Om vi har det i åtanke när vi analyserar kombinerade kapaciteter blir deras roll genast tydlig, då de är nödvändiga för att kunna uppnå det målet.

Även medfödda färdigheter spelar dock en roll, men då i form av fundamentala kapaciteter.²⁸ Det är den av de tre typerna av kapaciteter som ligger närmast grundantagandet om den mänskliga naturen. Tanken är att människor föds med vissa grundläggande förmågor som är nödvändiga för att de ska kunna förverkliga sig själva som just människor. Det är också dessa förmågor som gör det möjligt för oss att utveckla interna kapaciteter. För att kunna uppnå det här välmående livet är det alltså inte enbart en utan ett flertal mänskliga kapaciteter som måste realiseras. Även om dessa i viss mån korrelerar med varandra bör de ändå förstås som distinkta kapaciteter. Nussbaum slår fast att det finns tio grundläggande kapaciteter som är nödvändiga för att en människa ska kunna leva ett gott liv. Dessa tio kapaciteter är substantiella i den bemärkelsen att de inte enbart fungerar som medel för att skapa valmöjlighet utan också är relaterade till en idé om en essentiellt mänsklig karaktär.

Den här människosynen skapar vissa förutsättningar för en fortsatt utveckling av kapacitetsperspektivet. Nussbaum menar själv att hennes teori om kapaciteter är en normativ politisk teori, som visserligen grundar sig i moraliska principer och antaganden men som sedan har politiska implikationer.²⁹ Eftersom människan anses ha en inneboende värdighet ställer det krav på hur vi behandlar varje individ. Vi har därmed kommit fram till det andra steget i analysen, nämligen det om grundläggande värden. Kapacitetsperspektivet är nära kopplat till en idé om social rättvisa baserat på ett jämlikhetsanspråk där alla människor ska ha rätt till att leva över en viss minimigräns.³⁰ Det här jämlikhetsanspråket är i sin tur relaterat till idén om att alla människor ska behandlas som *mål i sig själva* och därmed behandlas med lika respekt.

Det här jämlikhetsanspråket får också konsekvenser för hur vi ska resonera i frågan om social rättvisa. Alla människor ska ha en lika rätt till att få sina centrala kapaciteter realiserade, men som vi har förstått av ovanstående resonemang så kan förutsättningarna variera stort.³¹ För det

---

²⁸ Ibid., 23.

²⁹ Ibid., 17-20.

³⁰ Nussbaum, Martha C.. Capabilities and human rights. *Fordham Law Review* 66 No. 2 (1997): 273-300.

³¹ Nussbaum, Martha C., *Creating capabilities: the human development approach*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Mass., New ed., 2013[2011], 24-30.

första innebär det att vissa människor kan behöva ett större stöd eller kräva mer resurser för att kunna ta sig över denna tröskel som är minimigränsen. För det andra kan resultatet komma att variera mellan olika individer, då jämlikhetsanspråket bara gäller en nedre gräns och inte en övre. Utbildning är ett medel för att uppnå vissa centrala kapaciteter så som exempelvis förmågan att tänka och resonera. Inom utbildningsväsendet kan det då innebära att vissa personer kan komma att behöva större resurser, exempelvis beroende av dyslexi, än andra. Konsekvensen blir att vissa elever kommer klara av sin utbildning med god marginal medan andra med nöd och näppe knappt tar sig över denna tröskel. Den här teorin om rättvisa är alltså inte alltid substantiellt egalitär då den bara förutsätter en viss minimistandard, men inget egentligt tak. Det kommer givetvis generera olika resultat, men det är inte ett problem ur en rättvisesynpunkt rörande de centrala kapaciteterna då det endast är de som är nödvändiga för att leva ett gott liv.

Att främja kapaciteter är, som sagt, att främja ett utrymme för frihet (i förståelsen fritt val).³² Nussbaum menar att frihet har ett intrinsiskt värde och ser därmed kapacitetsperspektivet som en form av politisk liberalism.³³ Liberalismens stora fördel, enligt Nussbaum, är att den tillåter individuella livsval och därmed en respekt för en mångfald. För att detta ska kunna vara genomförbart menar Nussbaum att kapacitetsperspektivet måste kombineras med ett fokus på rättigheter.³⁴ Genom att kombinera kapacitetsperspektivet med rättigheter ges varje människa ett moraliskt legitimt anspråk att bli behandlad som ett mål i sig själva. Ett sätt att då se på rättigheter är i form av kombinerade kapaciteter. Yttrandefrihet skulle kunna vara en rättighet i form av en kombinerad kapacitet. Det finns då både en extern och intern komponent för att den här rättigheten ska realiseras:

to secure a right to a citizen in these areas is to put them in a position of capability to go ahead with choosing that function if they should so desire.³⁵

Rättigheter och kapaciteter existerar då som i ett slags symbios där rättigheter också får sitt värde genom de kapaciteter som de skyddar.

Varför ska vi då förstå rättigheter i form av kapaciteter? Att tolka rättigheter i form av kapaciteter genererar ett krav på stater att inte enbart ”sätta dem på pränt” utan även faktiskt

---

³² Ibid., 25-26.

³³ Ibid., 124.

³⁴ Nussbaum, Martha C.. Capabilities and human rights. *Fordham Law Review* 66 No. 2 (1997): 273-300.

³⁵ Ibid., 293.

realiserar dem.³⁶ Nussbaum menar att det finns en risk för att mänskliga rättigheter annars blir urvattnade i den bemärkelsen att de finns lagstadgade men inte får någon reell påverkan på människors livsvillkor. Utan att tolka rättigheter i form av kapaciteter kan en människa ha rättigheter (i formell mening) men ändå inte ha kapaciteten att vara eller göra det hon har en rätt till.

... thinking in terms of capability gives us a benchmark in thinking
about what it is really to secure a right to someone.³⁷

Att förespråka kapaciteter genererar också andra krav på staten att agera för att främja människors kapaciteter, alltså vad som tidigare har diskuterats som jämlikhet och social rättvisa. Det som Nussbaum dock utelämnar är hur den här moraliska grunden som hon teoretiserar kring ska övergå till den mer praktiska frågan om institutionalisering. Frågan om hur skyddet av kapaciteter ska institutionaliseras tycks vara en central fråga för en politisk teori om kapaciteter, något som Nussbaum har som ambition att skapa.

4.2 Beitz om det ”politiska”

Vi kommer därmed in på det tredje steget av analysen: aktörskap. Som vi såg har Nussbaum delvis redan varit inne på ett politiskt perspektiv på mänskliga rättigheter, men lämnat ett flertal lösa trådar. Medan Nussbaum menar att vi måste ha en moralisk grund i teorin menar Beitz att vi bör utgå från den faktiska praktiken. Därmed berör inte Beitz analysnivåerna 1 och 2. Till skillnad från Beitz menar alltså Nussbaum att mänskliga rättigheter inte grundas i en faktisk praktik, utan att samhällets ordning snarare följer på de normativa implikationer av den moraliska teorin.

Beitz ser mänskliga rättigheter som en diskursiv praktik som i sin tur är ett resultat av ett allmänt politiskt projekt.³⁸ Mänskliga rättigheter ses då som allmän normativ praktik vars centrala fokus är att skydda individer från specifika handlingar och dess konsekvenser som är utförda av en stat. Beitz definierar mänskliga rättigheter på följande vis:

Human rights are standards for domestic institutions whose
satisfaction is a matter of international concern.³⁹

På så vis är staten skyldig att behandla sina medborgare på ett adekvat sätt samtidigt som det även finns skäl för det internationella samfundet att kontrollera att stater lever upp till dessa krav. Det

---

³⁶ Ibid., 273-300.

³⁷ Ibid., 294.

³⁸ Beitz, Charles R., *The idea of human rights [Elektronisk resurs]*, Oxford University Press, Oxford, 2009, 13-15.

³⁹ Ibid., 128.

innebär att Beitz fokus främst ligger vid den redan existerande rättighetsdiskursen, här främst identifierad som de insatser som är relaterade till de konventioner, traktat och policydokument som finns. Det främsta syftet med mänskliga rättigheter är därmed att skapa ett skydd för individen genom att begränsa statens makt.

Rättigheter, som de ser ut i den diskursiva praktiken, skiljer sig från vad vi brukar mena med rättigheter när vi talar om dem i naturrättsliga termer.⁴⁰ I den naturrättsliga traditionen ses rättigheter som oberoende av institutioner; de är tidlösa och tillhörande människor på basis av deras mänsklighet. Eftersom den diskursiva praktiken inte kan leva upp till dessa krav menar Beitz att vi ställs inför ett val: antingen den naturrättsliga traditionen eller mänskliga rättigheter som den diskursiva praktiken. Han argumenterar mot den naturrättsliga traditionen då han menar att den genererar ett för snävt rättighetsbegrepp. Därför väljer han också att grunda sin teori i den verkliga praktiken, på så vis tänker han sig att han kan skapa ett rättighetsbegrepp som är mer anpassat till den komplexa och dynamiska verkligheten.

Det här hänger också tydligt ihop med Beitz syn på anspråk.⁴¹ Anspråket är centralt för att förstå begreppet rättighet i moraliska termer. Det betyder att rättighetsbäraren har ett moraliskt legitimt anspråk riktat mot en skyldighetsbärare. Beitz menar dock att det inte alltid är fallet med mänskliga rättigheter, och exemplifierar det med rätten till en adekvat levnadsstandard. I det fallet har staten inte kontroll över alla resurser som är nödvändiga för att uppfylla den rättigheten och kan därmed inte anses vara skyldighetsbärare. Det finns alltså ingen tydlig agent i det fallet att rikta anspråket mot. Därför är det svårt att argumentera för att alla mänskliga rättigheter skulle vara genuina rättigheter, utan snarare en form av rättigheter som inte är kopplade till ett anspråk. Det här är också ett sätt att frångå den naturrättsliga traditionen på, men som vi kommer se längre fram behöver det inte vara det enda sättet att se på förhållandet mellan anspråk och rättigheter. Beitz undviker här att svara på den rimliga följdfrågan om varför vi då överhuvud taget ska tala i rättighetstermer.

Beitz sätt att se på rättigheter skapar också problem för rättighetsbäraren, då det inte finns några goda förutsättningar för denne att hävda eller faktiskt göra anspråk på sina rättigheter. Det här är ett problem som kommer sig av att han grundar hela sin teori om mänskliga rättigheter i en redan existerande praktik. Om jag har en rättighet men ingenstans att rikta mitt anspråk mot, tycks funktionen av rättigheten delvis ha försvunnit. Istället tycks det vi talar om vara en form av policy att människor *bör* behandlas på ett visst sätt, exempelvis genom en adekvat levnadsstandard.

---

⁴⁰ Beitz, Charles R. "What Human Rights Mean". *Daedalus*. 132 No. 1 (2003): 36-46.

⁴¹ Beitz, Charles R., *The idea of human rights [Elektronisk resurs]*, Oxford University Press, Oxford, 2009, 45-47.

Att stater då lever upp till det blir en fråga för de parter som har makt i sammanhanget att, i den mån de tycks vara villiga, åtgärda. Det ställer oss inför två dilemman som är relaterade till varandra. Vi får (1) en passiv rättighetsbärare som (2) blir ytterst beroende av den eller dem som besitter en maktposition. Om vi drar oss till minnes idén om att mänskliga rättigheter skulle fungera som en restriktion för staters maktutövning så förefaller det utan ett anspråk att bli ytterst urvattnat. Vi kommer att ha skäl att återkomma till den här problematiken i nästa avsnitt.

Det leder oss in på det fjärde steget i analysen: institutionalisering. För Beitz är det främst en fråga om vilken roll som mänskliga rättigheter har i det internationella systemet.⁴² Eftersom det här främst då blir en teori på en internationell nivå, måste Beitz först hantera frågan om staters relation till varandra innan han kan etablera sin syn på det internationella ansvaret för mänskliga rättigheter. Den väldigt grundläggande frågan är alltså vem som ska agera när mänskliga rättigheter kränks, och varför. Här hamnar Beitz i en position där han måste hitta en balans mellan statlig suveränitet och internationell kontroll. Varför är det ens så att de handlingar utförda av en suverän stat skulle vara föremål för internationellt intresse? Beitz försvarar sin position genom att hävda att mänskliga rättigheter som sådana är kosmopolitiska i sin karaktär och därmed inte något som enbart gäller den enskilda staten.⁴³ De hot som människor möter i dagsläget är detsamma på grund av att vi lever i en globaliserad värld. Dessutom behöver det inte innebära att medborgarna är autonoma inom staten bara för att staten i sig är autonom (genom sin suveränitet). Det här blir på så vis en fråga om vad det internationella samfundet kan tolerera av en enskild stat.

Utifrån John Rawls teori i boken *The law of peoples* skiljer Beitz mellan liberala och anständiga samhällen ("decent societies").⁴⁴ Dessa anständiga samhällen är inte liberala demokratier men kan ändå tolereras av det internationella samfundet. Beitz beskriver dessa samhällen som:

... collaborative enterprises guided by a shared conception of the common good.⁴⁵

Olika samhällen har olika uppfattningar vad som är "gott" beroende på den lokala kulturen, moral, religion etc. Även om Beitz vill påstå att den liberala demokratin egentligen är mer önskvärd menar han att vi ändå måste respektera dessa anständiga samhällen, då de ändå respekterar mänskliga

---

⁴² Ibid., 126-129.

⁴³ Ibid., 133-134.

⁴⁴ Ibid., 152-158.

⁴⁵ Ibid., 156.

rättigheter. Det är därför inte nödvändigtvis så att en stat måste vara en demokrati för att respektera mänskliga rättigheter.

Frågan om hur mänskliga rättigheter ska implementeras blir således en fråga om hur det internationella intresset ska uttryckas.⁴⁶ Han listar sex olika kategorier som tillsammans utgör ett system för implementering:

1. Ansvarsskyldighet i form av att stater rapporterar till olika konventionsorgan (då tänkt inom FN).
2. Incitament i form av exempelvis ekonomiska resurser, bilaterala avtal, osv.
3. Understöd från andra stater då det inte enbart är den enskilda staten som är ansvarig för att mänskliga rättigheter respekteras.
4. Ett inhemskt engagemang eller ifrågasättande från exempelvis det civila samhället och olika icke-statliga organisationer.
5. Tvångsmedel i form av exempelvis ekonomiska sanktioner eller humanitära interventioner. Beitz tänker sig att denna punkt endast är till för extra grova fall.
6. Ett transnationellt samarbete behövs för att det ska kunna ske något slags allmän anpassning till en internationell ordning där mänskliga rättigheter kan realiseras.

De här sex kategorierna tydliggör också dilemmat med att just fokusera på det internationella samfundets olika funktioner då Beitz tenderar att bortse från frågan om statens relation till dess medborgare. Det tycks på så vis som att rättighetsarbetet hamnar några nivåer ovanför rättighetsbärarna. Vi kommer att ha skäl att återvända även till den frågan i jämförelsen av de båda politiska perspektiven i nästa avsnitt.

4.3 Pettit om det ”politiska”

Även Pettit börjar sin teori på den tredje analysnivån. Men hans idé om aktörskap är en idé om den *politiska* individen. Individen förutsetts redan vara en del av ett samhälle där det finns ett institutionellt ramverk, alltså vad vi även skulle kunna kalla för en politisk kontext.⁴⁷ Den politiska individ som Pettit talar om är därför medborgaren i en stat och definieras i vida termer som alla permanenta invånare i staten som är vuxna med ett dugligt medvetande, förstått som att allt för grova kognitiva funktionsnedsättningar fungerar exkluderande. Dessa individer är därmed kapabla till att ta välinformerade beslut som rör hur staten ska agera i vissa specifika frågor. De åtnjuter också en jämlik status; både i relation till varandra och till staten. Den här synen på individen har en

---

⁴⁶ Ibid., 33-41.

⁴⁷ Pettit, Philip, *On the people's terms: a republican theory and model of democracy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012, 75-77.

stark koppling till frihetsbegreppet, och det är därför nödvändigt att introducera det innan det är möjligt att fördjupa sig i idén om den politiska individen.

Ett av de mest grundläggande begreppen för att förstå Pettits teori är frihet som icke-dominans. Det är ett politiskt frihetsbegrepp i den bemärkelsen att det även här förutsätts ett redan existerande samhälle och därmed ett institutionellt ramverk.⁴⁸ En individ är ofri om det finns en obalans i maktfördelningen som resulterar i en dominanssituation. För att dominans ska kunna uppstå krävs det att en agent har makten över en annan människa och på så vis har förmågan att på ett godtyckligt sätt lägga sig i den andres val. För att du ska kunna dominera mig krävs det att du har makten att kunna påverka min situation utan att jag har en korresponderande makt att påverka din. Det är här av yttersta vikt att betona att det just är en eller flera *agenter* som är den dominerande parten. Det kan alltså inte vara ett system, exempelvis det kapitalistiska systemet, som är den dominerande parten utan det måste alltid vara en agent som i så fall ingår i det systemet.

Det betyder dock inte per definition att det måste vara en aktiv handling som sker, en medvetenhet om den potentiella kapaciteten att lägga sig i kan fungera hindrande i den mening att det trots utebliven handling uppstår en dominanssituation. I en relation där A misshandlar B är det mycket möjligt att hotet om våld och vetskapen om att A är våldsam räcker för att inskränka handlingsutrymmet hos B. Om B vet att A kommer att bli arg för att B vill träffa sina vänner och det föreligger ett hot om våld när A blir arg, kommer B kanske att välja att inte träffa sina vänner. På så vis uppstår en dominanssituation inte bara som ett resultat av en aktiv handling av A utan även som ett resultat av vetskapen om den potentiella handlingen.

Av det här kan vi förstå att det finns tre nödvändiga förutsättningar för att en dominanssituation ska uppstå: den dominerande parten måste (1) ha kapaciteten att intervensera på (2) ett godtyckligt sätt i (3) vissa specifika val som den andre parten är i en position att välja.⁴⁹ Dominans är alltså både ett nödvändigt och tillräckligt villkor för ofrihet. Jag har redan tydliggjort (1) och (3), och det kan därför vara på sin plats att gå lite djupare på (2). Med godtyckligt menas i det här fallet att interventionen eller ingripandet görs utan hänsyn till preferenser hos den part som är den som egentligen ska göra valet. I exemplet ovan tas det därmed ingen hänsyn till att B (i en position av icke-dominans) skulle vilja träffa sina vänner. Kontexten är på så vis avgörande för att kunna bedöma om det rör sig om en dominanssituation eller inte.

---

⁴⁸ Pettit, Philip, *Republicanism [Elektronisk resurs] A Theory of Freedom and Government*, Oxford University Press, Oxford, 1999, 52-54.

⁴⁹ Ibid., 55-57.

En människa är därmed fri när det finns en jämn maktbalans mellan henne och de parter som utan denna maktbalans skulle ha kunnat dominera henne. Ett nödvändigt villkor för frihet är en viss grad av jämlikhet.⁵⁰ Jämlikhet måste därav behandlas på två olika nivåer: dels på en mellanmännisklig nivå, social rättvisa, och dels på en nivå som rör relationen mellan staten och medborgarna, politisk legitimitet. Medan social rättvisa berör frågan om individuell dominans, berör politisk legitimitet snarare kollektiv dominans.

Social rättvisa innebär, enligt Pettit, att människor åtnjuter frihet som icke-dominans i relation till varandra.⁵¹ Det är viktigt att här inte sätta ett likhetstecken mellan social rättvisa och jämlikhet. Det är snarare så att jämlikhet, precis som i fallet med frihet, är ett nödvändigt villkor för social rättvisa. Det här får två viktiga teoretiska konsekvenser för Pettit. För det första så blir frihet som icke-dominans en form av nyttighet som staten har en skyldighet att jämlikt distribuera till sina medborgare. För det andra finns också en mer praktisk aspekt av jämlikhetsbegreppet. Pettit argumenterar för att det mest givande sättet att metodologiskt tolka det republikanska jämlikhetsbegreppet är att det ska vara jämlikt i fråga om utdelningen som går att härleda till den relevanta insatsen. Ett exempel på det skulle vara om jag hade två barn där den ena är en begåvad fotbollsspelare medan den andra är en begåvad violinist. Enligt Pettit skulle jag då investera lika mycket i mina två barn, men det skulle givetvis få konsekvensen att de utvecklas inom just sitt område. Det är dock inte ett problem så länge det innebär en sorts jämlik uppfyllelse av deras individuella förmågor.

Det finns alltså en tydlig jämlikhetsaspekt som är viktig att ha i åtanke när vi diskuterar vilka resurser som därmed ska vara i fokus för en omfördelning enligt en republikansk princip om social rättvisa. Så långt är den egalitära aspekten av social rättvisa tydlig. Det blir däremot mer komplicerat i frågan om strukturell jämlikhet och dess förhållande till materiell jämlikhet. Pettit menar att materiell jämlikhet inte är nödvändigt för att uppnå politisk jämlikhet.⁵² Här kommer vi återigen in på aktörskapet hos Pettit. Varför han är intresserad av just politisk jämlikhet beror på att han främst är intresserad av individen i politisk mening. I sin diskussion om social rättvisa talar Pettit om att staten har en skyldighet att främja medborgarnas oberoende, och däri ingår socioekonomiskt oberoende. Att vara oberoende innebär i det här sammanhanget att en

---

⁵⁰ Pettit, Philip, *On the people's terms: a republican theory and model of democracy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012, 75-77.

⁵¹ Ibid., 77-81.

⁵² Pettit, Philip, *Republicanism [Elektronisk resurs] A Theory of Freedom and Government*, Oxford University Press, Oxford, 1999, 158-163.

människa ska kunna fungera på ett korrekt sätt i samhället utan att behöva förlita sig på andras godhet eller välvilja, vare sig statens eller ens medmänniskor.

Som jag redan har nämnt blir alltså kontexten viktig för att även här kunna avgöra vad som behövs för att uppfylla detta krav. Eftersom olika samhällen ser olika ut kommer också de resurser som behövs att variera något. Därför hävdar Pettit att resursfördelning inte ska vara en teoretisk fråga utan det ska avgöras på basis av den empiriska verkligheten. Ett exempel på det är att det i Sverige nu är möjligt att få ekonomiskt bistånd för att kunna köpa en dator då det anses vara nödvändigt för att kunna vara delaktig i dagens samhälle. För tjugo år sedan såg det annorlunda ut och hade då inte varit nödvändigt enligt det här perspektivet. En viktig teoretisk poäng är att Pettit talar om socioekonomiskt *oberoende* och inte jämlikhet. Däremot menar han att konsekvensen av socioekonomiskt beroende blir samma som ojämlikhet, nämligen dominans. Som vi har sett är strukturell jämlikhet ett nödvändigt villkor för frihet som icke-dominans men det Pettit gör är att separera materiell jämlikhet från strukturell. Just ojämlikheten i fördelningen eller tillgången till materiella resurser är en viktig orsak till en obalans i makt, vilket gör en sådan separering problematiskt i relation till idealet att främja frihet som icke-dominans. Frihet blir på så vis en fråga om maktrelationer; både mellan individer samt i relation till staten. Även här ser vi en tydlig koppling till den politiska individen.

Pettits idé om aktörskap får också konsekvenser för hur han menar att samhället bör utformas. Hittills har främst de olika värdena, så som frihet, diskuterats i relation till den enskilda individen. Trots det så är Pettits teori främst en politisk teori om hur samhället ska organiseras. Som jag tidigare har nämnt ses social rättvisa som en motkraft mot dominans av individen medan politisk legitimitet är en motkraft mot kollektiv eller offentlig dominans. Det är därför på sin plats att stanna lite vid det senare i det här avsnittet. Det här är egentligen ett tudelat villkor som dels kräver att staten behandlar medborgarna lika och dels att medborgarna accepterar att leva med varandra på lika villkor.⁵³ Det är givetvis ett grundläggande normativt antagande i sig.

På så vis finns det också ett krav i form av en motprestation riktat mot medborgarna som är ett resultat av deras självstyre som i sin tur alltså är en förutsättning för att kunna säkra den här typen av samhälle. Som jag redan har nämnt är det inte enbart medmänniskor utan även staten som kan dominera individen. Staten ingriper ständigt i människors liv, exempelvis genom lagstiftning, om dessa ingripanden tillåts att vara godtyckliga kommer det att generera en ofrihet

---

⁵³ Pettit, Philip, *On the people's terms: a republican theory and model of democracy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012, 132-133.

hos medborgarna. Det behövs därför en form av skyddsmekanism i de statliga institutionerna för att säkra individernas frihet.

Därmed är statens legitimitet kopplat till medborgarnas inflytande och kontroll över den.⁵⁴ Hur ska då detta se ut? För det första måste den folkliga kontrollen vara individualiserad på ett sådant sätt att fördelningen av kontroll är lika mellan alla medborgare. För det andra måste den vara obetingad i den bemärkelsen att den är okänslig för förändringar i viljan hos den styrande parten och att den är effektiv i den bemärkelsen att det är tillräckligt för att skydda människor mot statens tvång som ett resultat av en utomstående vilja. För det tredje måste systemet ha en motståndskraft för att skydda folket från statlig dominans. Vad de här tre olika funktionerna har gemensamt är att de fungerar som en skyddsmekanism mot dominans då det ger medborgarna, enskilt och kollektivt, en kapacitet att kunna göra motstånd.

Vi har då kommit in på fjärde steget i analysen, institutionalisering. Just motstånd är ett av det viktigaste begreppen för att förstå Pettits idé om demokratiskt självstyre.⁵⁵ Tanken är att staten för det mesta fungerar utan några direkta hinder, nästan som på autopilot, men att om det är något som individer eller grupper i samhället inte håller med om så ska de kunna göra motstånd mot det. Pettit redogör för tre steg. Beslutsfattandet måste (1) ske på ett sådant vis att det finns en möjlighet till motstånd. Det måste även (2) finnas en kanal eller sätt att göra sin röst hörd på så vis att det går att bestrida beslut, och slutligen måste det (3) finnas ett lämpligt forum för att utfrågning och för att kunna utkräva ansvar.

Det tredje steget måste ge upphov till en rimlig respons, beroende på anspråket hos den eller de som bestrider beslutet. Tanken är att alla medborgare på så vis ska kunna få inflytande och kontroll över statens handlingar. På så vis blir det inte bara en grupp i samhället som har makten, vilket skulle strida mot idealet om frihet som icke-dominans. Demokrati i den här meningen handlar alltså inte heller om att agera efter en generell vilja hos medborgarna även om det måste vara en samtalsbaserad beslutsfattning för att medborgarna ska ha möjlighet att göra motstånd om de inte skulle hålla med i statens beslut.⁵⁶ Det är ett motstånd som måste kunna ske inom ramen för staten och inte äventyra statens existens som sådan, med andra ord ska det vara ett motstånd som redan finns inbyggt i det statliga systemet som en skyddsmekanism för folkstyret på det vis som har redogjorts för ovan.

---

⁵⁴ Ibid., 153-157.

⁵⁵ Pettit, Philip, *Republicanism [Elektronisk resurs] A Theory of Freedom and Government*, Oxford University Press, Oxford, 1999, 186-188.

⁵⁶ Ibid., 171-175.

Syftet med social rättvisa och politisk legitimitet är alltså att främja alla medborgares frihet i form av icke-dominans. Det innebär dock inte att frihet som icke-dominans är det *enda* värdet enligt Pettit, däremot är det ett av de mest centrala och vad vi skulle kunna kalla för ett nyckelvärde.⁵⁷ Genom att medborgarnas frihet i form av icke-dominans säkras, säkras också en rad andra värden som följer av denna status som fri, alltså en status som fri *medborgare*. Ett exempel kan här vara på sin plats: om den generella friheten att få uttrycka sin åsikt är institutionellt garanterad så är också min mer specifika frihet att få uttrycka min åsikt i en specifik fråga att vara garanterad (under förutsättning att det inte skapar en dominanssituation). Det behövs med andra ord vissa grundläggande friheter för att jag som ett resultat av mina val gjorda beroende av mina individuella preferenser ska kunna åtnjuta mer specifika friheter.

Jag vill här poängtera den politiska dimensionen än en gång! Som jag redan har nämnt är det alltså endast i ett samhälle vars institutioner är organiserade på så vis att alla medborgare är garanterade en jämlik frihet i form av icke-dominans som individen som sådan kan vara en fri person, en ”liber”.⁵⁸ Att åtnjuta den här typen av frihet förutsätter att individens relation till de andra är styrd på så vis att det eliminerar dominans. För att detta ska vara möjligt krävs det alltså att staten är organiserad på ett sådant sätt att den kan ge alla individer den jämlika statusen som fri medborgare. Här gör Pettit också en viktig teoretisk poäng av en skillnad mellan frihet som en förutsättning för rättigheter (generell frihet) och frihet som ett rättighetsobjekt (specifika friheter).

Diskussionen om institutionalisering har egentligen varit genomgående i analysen av Pettit. Det kan därför vara på sin plats att även analysera det som ett mer separat fenomen i form av en konstitution. En viss syn på individen i kombination med idealet att främja frihet som icke-dominans har alltså fått oss att acceptera en viss typ av demokrati. Medborgarnas kapacitet till motstånd är dock inte tillräckligt för att de inte ska vara dominerade av staten.⁵⁹ Den typen av demokrati som Pettit förespråkar måste bestå av en viss typ av institutioner. Utan institutionell kontroll kan resursstarka aktörer agera helt på eget bevåg vilket skulle resultera i att resurssvaga aktörer blir beroende av andras goda vilja. På så vis måste det finnas en maktfördelning mellan de olika centrala institutionerna i samhället. Dessa institutioner ska alltså inte kunna gå att manipuleras av de i en maktposition.

---

⁵⁷ Pettit, Philip, *On the people's terms: a republican theory and model of democracy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012, 122-127.

⁵⁸ Ibid., 82-87.

⁵⁹ Pettit, Philip, *Republicanism [Elektronisk resurs] A Theory of Freedom and Government*, Oxford University Press, Oxford, 1999, 172-173.

På så vis får lagstiftningen en betydande roll i staten.⁶⁰ Eftersom alla lyder under lagen, även lagstiftarna, skapas ett skydd mot godtycklig makt. Medborgarna blir på så vis inte offer för en eller flera ledares välvilja eller illvilja. På så vis blir inte heller lagarna en frihetsinskränkning i sig utan skapar istället mer frihet genom att skydda mot dominans. Den maktfördelning som tidigare har nämnts gör också så att verkställning av lagen inte är kopplad till lagstiftningen som sådan. Pettit förklarar det som:

The assumption is that if power is localized in the sense of accumulating in this or that person, then power is potentially dominating.⁶¹

En annan viktig faktor är att lagarna inte ska gå att ändra allt för enkelt.⁶² Risken finns då att det skulle kunna uppstå tillfälliga majoriteter som skulle kunna förtrycka olika typer av minoriteter. Ett sätt att säkra ett grundläggande skydd för medborgarna menar Pettit är att införa en rättighetskatalog. Det måste också kunna gå att mäta lagarna på något vis för att se om de är legitima eller inte. Pettit menar att riktmärket ska vara frihet som icke-dominans: en legitim lag minskar både dominansen mellan individer samt mellan individ och stat. På så vis blir det också tydligt vilken central roll som begreppet frihet som icke-dominans spelar i Pettits teori.

---

⁶⁰ Ibid., 173-175.

⁶¹ Ibid., 179.

⁶² Ibid., 181-183.

5. Att välja position

I föregående avsnitt har de två perspektiven och de tre teoretikerna analyserats separat. I det här avsnittet kommer resultatet av analysen att ligga till grund för ett val av position. Avsnittet är uppdelat i två delar. Den första delen är en jämförelse av Nussbaums moraliska perspektiv och de två politiska perspektiven. Den andra delen är en jämförelse av Beitz och Pettit, med andra ord ett mer tydligt fokus på enbart steg 3 och 4 i metoden.

5.1 Moralens begränsningar

Som vi har sett i analysen av teoretikerna är Nussbaum den som rör sig på analysnivåerna 1 och 2, även om Pettit berör dem till viss del. Däremot så rör sig Beitz enbart på analysnivåerna 3 och 4. Som vi har sett gör Beitz en poäng av att helt ta avstånd från moralen, därför finns det med andra ord inget substantiellt att hämta på det området från hans teori. Pettit är inte lika ”distinkt” i den bemärkelsen även om vi har sett att hans syn på individen är radikalt olik Nussbaums. Vad vi är ute efter är att fånga de delar där teorin och den sociala verkligheten på något vis möts. Med grund i Skinners teori för analys av politisk filosofi är vi också intresserade av relationen mellan det som skrivs och den sociala verkligheten. I och med den teoretiska grunden för analysmodellen har texterna inte bara blivit analyserade som texter utan också i någon form av en politisk handling. Tanken är att dessa teorier inte bara ska existera som ett slags intellektuellt material utan också ha en faktisk påverkan på samhället. Därför måste vi här ta ställning till vilken typ, det moraliska eller politiska, som vi föredrar i frågan om hur vi ska förstå mänskliga rättigheter. Det är alltså inte bara en fråga om hur vi abstrakt förstår begreppet utan det är också en fråga om hur vi bör organisera ett samhälle och det praktiska arbetet med mänskliga rättigheter.

Låt oss därför börja med frågan om människosynen, med andra ord steg 1 i analysen. Nussbaum har, som redan nämnts, en essentialistisk syn på människan. Hon tänker sig att människan har ett antal kapaciteter som är möjliga att utifrån vissa givna förutsättningar realisera. Med andra ord finns det något som skulle kunna beskrivas som en mänsklig natur, här förstådd i termer av kapaciteter. Nussbaum har alltså en normativ idé om vad som utgör den mänskliga naturen och vad för typer av kapaciteter som behöver realiseras för människan på så vis kan kunna leva ett gott liv. Pettit å sin sida talar istället om en människa i form av en samhällsaktör, vilket är steg 3 i analysen. Med det sagt så behöver Pettit nödvändigtvis inte förkasta en idé om en mänsklig natur men det är inte relevant för hans teori. Nussbaum menar att vissa centrala kapaciteter behöver realiseras för att en individ ska kunna fungera i samhället, medan Pettit snarare menar att det är en

viss status som krävs. Vad Nussbaum talar om är alltså en ”moralisk” individ, medan Pettit talar om en ”politisk” individ. Medan den moraliska individen mer berör frågan om den mänskliga naturen med normativa implikationer berör idén om den politiska individen frågan om individen i samhället. Det är också den skillnaden som får stora teoretiska konsekvenser. Med den distinktionen gjord kan vi gå vidare i jämförelsen av de båda perspektiven.

Viktigt att notera är att en ”moralisk” tänkare, så som Nussbaum, enligt mitt sätt att klassificera de olika perspektiven tillåts att lämna det politiska implicit. Att lämna något implicit ska i det här sammanhanget förstås som utsagt, alternativt ytterst vagt formulerat. Med det sagt innebär den här klassificeringen inte att Nussbaum behöver utesluta det politiska helt, men som vi har sett lämnar hon det därhän. På samma vis lämnar Pettit det moraliska implicit. Däremot talar Beitz inte alls om moral utan gör det till en teoretisk poäng att helt utelämna steg 1 och 2. Det blir tydligt i analysen av Beitz att han ändå måste förhålla sig till det moraliska, vilket ger det en viss relevans i hans teori. Av intresse är alltså om vi har skäl att föredra det ena eller andra perspektivet, och vilka analysnivåer vi därmed föredrar att hålla implicita. En viktig detalj som analysen har tydliggjort är att ett flertal begrepp existerar och används i båda perspektiven. Ett sätt att belysa skillnaden mellan det moraliska och det politiska kan därför exemplifieras genom att jämföra de båda uppfattningarna av samma begrepp. Ett av kapacitetsperspektivets mål är att öka individens fria handlingsutrymme, vilket anses vara av högsta moraliska prioritet. Vi har även sett att Pettit lägger stort värde vid individens frihet, men då förstås frihet som icke-dominans. Båda perspektiven har alltså som mål att öka individens frihet men det får två helt olika teoretiska, men om det skulle implementeras även praktiska, konsekvenser.

Därmed har vi två olika frihetsbegrepp där det ena syftar till en frihet som ska resultera i ett gott liv medan det andra syftar till en frihet att inte bli dominerad av andra, varken medmänniskor eller staten. Finns det då skäl för att prioritera det ena före det andra? På en yttlig nivå kan det möjligtvis se ut som att de två inte skiljer sig alldeles för drastiskt från varandra, men om vi går lite djupare in i problematiken blir skillnaden tydlig. Nussbaum menar att en realisering av centrala kapaciteter skapar ett utrymme för handlingsfrihet hos individen. Hon ger dock inte ett svar på hur samhället på något sätt ska institutionalisera en försäkran om att dessa kapaciteter ska kunna realiseras utan det är snarare ett moraliskt imperativ riktat till staten om hur den *bör* handla. Frihet som icke-dominans, i grunden ett politiskt frihetsbegrepp, berör snarare frågan om olika typer av maktrelationer. Nussbaum förstår alltså frihet som ett *tillstånd*, medan Pettit förstår det som en *status*. Det är också den centrala skillnaden i deras teorier.

En viktig sak att poängtera i Nussbaums teori är att det inte spelar någon central roll *hur* kapaciteter realiserar utan *att* de blir det. På så vis behöver de alltså egentligen inte vara utformade så som vi i konventionell mening tänker oss rättigheter, nämligen i termer av anspråk. Som vi har sett så argumenterar ändå Nussbaum för det. Nussbaum menar att om vi inte tolkar mänskliga rättigheter i form av kapaciteter finns det en risk att det enbart blir till ett urvattnat begrepp. Genom att lämna det politiska implicit kan Nussbaum ändå inte säkra en teoretisk grund för att mänskliga rättigheter verkligen ska ha en reell påverkan på människors levnadsvillkor. För att göra det hade hon behövt röra sig på analysnivåerna 3 och 4.

När det kommer till frågan om kapaciteter är Nussbaum med andra ord enbart intresserad av de faktiska förhållandena. Det innebär alltså att en realisering av olika typer av kapaciteter kan vara helt beroende av godtycklighet, något som Pettit skulle mena är grundläggande fel. Om vi istället skulle välja Pettits politiska teori blir frågan om *hur* vi får våra rättigheter realiserade av yttersta vikt. Att skapa förutsättningar för att dominans inte ska uppstå innebär att skapa frihet. Det måste alltså existera ett mått av institutionell säkerhet, och det är här maktaspekten blir central. Genom att lägga sitt fokus på analysnivå 1 och 2 undviker Nussbaum att teoretisera kring dessa frågor, vilket också blir svagheten i hennes teori.

Vad vi egentligen har diskuterat är alltså frågan om makt och maktrelationer. De två olika perspektiven erbjuder två i grunden olika sätt att se på och förhålla sig till makt. Även om Nussbaum understryker att kapaciteter ger människan en förmåga att kunna fungera i sitt samhälle behandlar det egentligen inte frågan om makt. Här måste vi därför fråga oss om vi tycker att ett perspektiv på mänskliga rättigheter främst ska handla om en essentialistisk syn på människan och vad som är ett gott liv att leva eller om det snarare ska handla om olika typer av maktrelationer. Jag menar att det finns goda skäl för att föredra det senare.

Som rubriken skvallrar om menar jag att Nussbaums moraliska perspektiv på mänskliga rättigheter innebär begränsningar. Ett problem som Nussbaum ställs inför är hur hennes förståelse av olika begrepp ska överföras till den sociala praktiken. Kritiken mot Nussbaum ligger egentligen inte vid kapaciteter som sådana, utan i att hon väljer att betona det moraliska i sin teori. Vi är intresserade av en teori som kan beskriva rättigheters funktion i den sociala kontext som samhället utgör, och på den punkten lämnar Nussbaum oss tomhänta. Det Nussbaum och Pettit samt Beitz gör är att i viss mening närma sig mänskliga rättigheter från två olika håll. Som kategoriseringen av de olika analysnivåerna har visat närmar sig Nussbaum problemet från en moralisk utgångspunkt, medan Pettit och Beitz närmar det sig från en politisk. Som vi har sett väljer alltså Nussbaum att inte svara på de teoretiska frågeställningarna som berör steg 3 och 4. Hon

undviker därmed också att besvara frågan om hur individens relation till staten ser ut, vilket är något som förefaller vara påfallande centralt för en teori om mänskliga rättigheter. Det leder oss in på nästa avsnitt: om hur ett politiskt perspektiv på mänskliga rättigheter skulle kunna se ut.

5.2 Två perspektiv på det politiska

Utifrån ovanstående resonemang har Nussbaums moraliska perspektiv på mänskliga rättigheter visat sig vara otillräckligt. I och med det återstår två olika politiska perspektiv att välja mellan. Även om de båda enligt klassificeringen är politiska perspektiv så är det samtidigt två olika teorier om mänskliga rättigheter. En grundläggande skillnad mellan Beitz och Pettit är deras respektive syn på staten och det internationella samfundet. Det är nämligen så att Beitz rör sig på en internationell nivå medan Pettit rör sig på en nationell, statlig nivå.

En viktig skillnad mellan Beitz och Pettit är deras syn på staten, och vilken roll som staten ska spela i implementering och institutionalisering av rättigheter. Deras olika syn resulterar också i att de sedan utvecklar en varsin teori som rör sig på två olika samhällsnivåer. Beitz menar som sagt att mänskliga rättigheter visserligen berör relationen mellan individen och staten men att det även ligger på det internationella samfundet att se till så att individen får sina rättigheter tillgodosedda. Det grundar sig i en syn på staten som den som oftast kränker rättigheter, och något som individen måste skyddas ifrån. Med det sagt går det däremot inte att påstå att Beitz förespråkar ett slags global supermakt som ska frånta staten dess suveränitet, utan snarare en form av kontrollmekanismer som vi idag redan kan se i bland annat olika organ inom FN. Ett problem som då uppstår för Beitz är hur balansen mellan statlig suveränitet och internationell kontroll ska se ut. En suveränitetsprincip kan därmed leda till att rättigheter inte respekteras på grund av att den internationella kontrollen blir för svag. Samtidigt menar han att det är svårt att komma ifrån att det finns ett värde i att en stat är suverän.

Pettit har inte en lika negativ syn på staten. Till att börja med så är det medborgarna själva som kontrollerar staten, vilket gör den till en form av ”superdemokrati”, som han menar kommer att fungera skyddande snarare än kränkande av individen. Det är dock inte tillräckligt för att skapa ett adekvat skydd för medborgarna. För det första krävs det en form av skyddsmekanism som kan ge medborgarna kontroll över staten utan att den behöver vara utformad som ett slags direktdemokrati. Som tidigare har nämnts förespråkar då Pettit en form av institutionaliserat motstånd som ger medborgarna kontroll över statens aktiviteter. För det andra så är det en normativ teori som Pettit utvecklar i den bemärkelsen att staten har ett ideal att leva upp till, nämligen frihet som icke-dominans. Om staten ska leva upp till det idealet, vilket Pettit menar att alla människor

har goda skäl att vilja, kan den inte agera hur som helst. På så vis fungerar även det idealet som en restriktion. Pettit utelämnar visserligen exakt hur detta ska utformas, och menar att det snarare är en fråga för statsvetare eller liknande teoretiker. Däremot menar Pettit att enbart en demokrati kan leva upp till idealet om frihet som icke-dominans. Det gör att hans syn på mänskliga rättigheter också blir mycket snävare än Beitz som menar att även anständiga samhällen (som inte är fullgoda liberala demokratier) kan respektera mänskliga rättigheter.

Den här skillnaden i synen på staten får konsekvenser för hur både Pettit och Beitz sedan ser på frågan om aktörskap (steg 3) och institutionalisering (steg 4). På så vis blir det en fråga om huvudfokus för teorin ska ligga på en statlig eller internationell nivå. Det kan i den samtida diskussionen förefalla okonventionellt att tala om mänskliga rättigheter främst på en statlig nivå men jag hävdar att det finns ett flertal fördelar som är relaterade till de två olika analysnivåerna som utgör det politiska perspektivet i den här uppsatsen. I den tidigare diskussionen har vi redan slagit fast betydelsen av anspråket i rättighetsbegreppet. Även i fråga om aktörskapet spelar anspråket en central roll.

När vi talar om aktörskap är vi i det här fallet intresserad av individens relation till staten och tvärtom. Vad som är tydligt i analysen av Beitz teori är frånvaro av den enskilda individen. Beitz själv tycks snarare vara intresserad av internationell politik och placerar därmed sin teori långt från de som den faktiskt berör. De sex olika punkterna som ska fungera som ett system för att implementera mänskliga rättigheter befinner sig alla långt bort från kontroll av de individer som berörs, framförallt om vi också har i åtanke att dessa stater det handlar om inte behöver vara demokratier. I Pettits system blir maktfördelning och individens kontroll över staten centralt. Tanken är att individen inte kan vara fri så länge det föreligger godtycklig dominans, där staten givetvis spelar en central roll. Frågan är då om inblandning av individer är centralt för ett politiskt perspektiv på mänskliga rättigheter? Om vi menar att mänskliga rättigheter ska fungera som skydd mot godtycklig makt, kan det förefalla inkonsekvent att samtidigt förespråka en paternalistisk ordning med all makt hos det internationella samfundet eller en icke-demokratisk stat. Vad vi söker är alltså ett system som kan skydda individen från just detta. Utifrån den föregående analysen så förefaller Pettit just kunna erbjuda ett sådant.

I Beitz teori kommer makten att centraliseras hos en internationell elit genom att vara knuten till olika internationella organisationer och institutioner. Beitz gör på så vis individen till en passiv sådan i samhället. Samtidigt menar han att exempelvis det civila samhället utgör en viktig aktör, men det är oklart hur mycket makt som ska finnas på en nationell respektive internationell nivå. Samtidigt skulle Beitz kunna anklaga Pettit för att vara allt för utopisk i sitt resonemang. Det

tycks inte vara orimligt att påstå att verkligheten är långt från Pettits resonemang, men det är samtidigt inte relevant enligt Pettit. Till skillnad från Beitz är inte Pettit intresserad utav att utgå från den diskursiva praktiken utan han har snarare en ytterst normativ utgångspunkt.

Ett problem som vi därmed tycks hamna i är den diskrepans som finns mellan den teoretiska utgångspunkten för mänskliga rättigheter och den faktiska verkligheten. Det blir därmed en fråga om att i viss mån välja vilken av de båda vi vill betona. Problemet med Beitz teori är att han i sin vilja att vara förankrad i en praktisk verklighet skapar en teori som tycks sakna en adekvat förståelse av mänskliga rättigheter och därmed försvinner en potentiell kraft i begreppet. Jag vill här än en gång betona den avgörande skillnaden som finns i att Pettit försöker säkra människor från godtyckligt utövad makt genom att institutionalisera rättigheter på en statlig nivå, medan Beitz snarare är intresserad av en form av policymaking på internationell nivå.

Pettit, till skillnad från Beitz, lyckas skapa en teoretisk grund för ett institutionellt skydd av rättigheter som ändå inte leder till en passivisering av individen. Det gör att hans idé om rättigheter berör maktrelationer och hur dessa kan utjämnas medan Beitz främst är intresserad av ett slags skydd. Pettits sätt att resonera kring detta tycks stämma bättre överens med vår idé om att mänskliga rättigheter ska skydda människor mot godtycklig maktutövning; både statlig såväl som medmänsklig. Vad vi då får fram av de båda är en skillnad i synen på funktionen av mänskliga rättigheter.

Frågan om institutionalisering av rättigheter leder oss in på frågan om hur ett samhälle som respekterar mänskliga rättigheter ser ut. Medan Beitz menar att både liberala demokratier och anständiga samhällen kan tänkas respektera mänskliga rättigheter är Pettit som sagt mycket hårdare i sina krav. Han menar att enbart en demokrati som grundar sig på ett ideal av frihet som icke-dominans, där det krävs vissa typer av institutioner, kan sägas leva upp till kravet. Det innebär att vi kommer komma till ytterligare en intressant slutsats i vår positionering till fördel för Pettit. Det är nämligen så att demokrati och mänskliga rättigheter blir till en form av enhet. Beitz däremot menar att så inte är fallet. Pettits förståelse genererar visserligen ett snävare begrepp, men samtidigt ett mer kraftfullt. Med den förståelsen av mänskliga rättigheter kan vi fånga den maktrelation som tycks utgöra kärnan för hela förståelsen och det grundläggande behovet för begreppets existens.

6. Avslutning

Avslutningsvis vill jag betona de viktigaste aspekterna av uppsatsen. Syftet med den här uppsatsen har varit att bidra till en teoretisk utveckling av ett politiskt perspektiv på mänskliga rättigheter. Det har gjorts i ett flertal olika steg. Till att börja med utvecklades en metod för att analysera texter av tre olika filosofer för att kunna klassificera dem i antingen analysnivåerna 1 och 2, det moraliska, eller analysnivåerna 3 och 4, det politiska. Utifrån den modellen har vi sett att Nussbaum främst har ett moraliskt perspektiv på mänskliga rättigheter medan både Beitz och Pettit har ett politiskt. Båda perspektiv berör ett flertal gemensamma frågor så som frihet och autonomi, social och global rättvisa samt rättigheter. Det som skiljer är sättet att närma sig och besvara dessa frågor på.

Även om Nussbaum oftast kategoriseras som en politisk tänkare har hon alltså enligt min modell visat sig inta en moralisk position. Det är ett resultat av att grunda sin idé om mänskliga rättigheter i en viss människosyn samt ett starkt fokus på betydelsen av realisering av olika kapaciteter för att en människa ska kunna leva ett gott liv. Både Beitz och Pettit grundar sin idé om mänskliga rättigheter i idéer om aktörskap och institutionalisering. I analysen av de båda har vi dock sett att deras idéer skiljer sig drastiskt från varandra.

Har vi då skäl att välja det ena perspektivet framför det andra? I dess enklaste form tycks vi ha en idé om att mänskliga rättigheter ska skydda individen från olika typer av godtycklig och orättfärdig maktutövning. Nussbaums moraliska perspektiv på mänskliga rättigheter innebär därmed begränsningar. Genom att lägga tonvikten vid vad som krävs för att en människa ska kunna leva ett gott liv, i moraliska termer, blir inte idén om maktrelationer speciellt intressant för Nussbaum. Nussbaums moraliska perspektiv visade sig därmed vara begränsat.

Även om vi därmed har positionerat oss i det politiska perspektivet har vi ändå två olika teoretiker inom det. En av de viktigaste skillnaderna mellan Beitz och Pettit är hur mänskliga rättigheter ska institutionaliseras. Medan Beitz främst är intresserad av en internationell nivå är Pettit mer intresserad av en statlig. Genom att främst fokusera på en internationell nivå hamnar även Beitz i en problematisk sits i hur godtycklig makt ska förhindras. Pettits idé om frihet som icke-dominans genererar däremot ett skydd för godtycklig makt och tycks därmed fånga en grundläggande essens av begreppet mänskliga rättigheter. Även om Pettits förståelse av mänskliga rättigheter genererar ett snävare begrepp tycks det ändå vara mer fruktbart. Med den förståelsen av mänskliga rättigheter kan vi fånga den maktrelation som tycks utgöra kärnan för hela förståelsen av och det grundläggande behovet för begreppets existens.

7. Källförteckning

Böcker:

Beitz, Charles R., *The idea of human rights [Elektronisk resurs]*, Oxford University Press, Oxford, 2009

Dahl, Robert A., *Democracy and its critics*, Yale Univ. Press, New Haven, 1989

Lukes, Steven. Five fables about human rights. I *Liberals and cannibals: the implication of diversity*, Steven Lukes, 154-170. London: Verso, 2003

Nickel, James W., *Making sense of human rights*, 2. ed., Blackwell, Oxford, 2007

Nussbaum, Martha C., *Creating capabilities: the human development approach*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Mass., New ed., 2013[2011]

Pettit, Philip, *On the people's terms: a republican theory and model of democracy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012

Pettit, Philip, *Republicanism [Elektronisk resurs] A Theory of Freedom and Government*, Oxford University Press, Oxford, 1999

Rawls, John, *The law of peoples: with "The idea of public reason revisited"*, Harvard Univ. Press, Cambridge, Mass., 1999

Sen, Amartya, *Development as freedom*, [New ed.], Oxford University Press, Oxford, 2001

Skinner, Quentin, *Liberty before liberalism*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012[1998]

Tully, James (red.), *Meaning and context: Quentin Skinner and his critics*, Cambridge: Polity, 1988

Artiklar:

Alexander, John M., Capabilities, human rights, and moral pluralism. *The International Journal of Human Rights* 8 no. 4 (2004): 451-469

Beitz, Charles R. "What Human Rights Mean". *Daedalus*. 132 No. 1 (2003): 36-46

Berges, Sandrine, Why the Capability Approach is Justified, *Journal of Applied Philosophy* 24 no. 1 (2007): 16-25

Dembour, Marie-Bénédicte. What are Human Rights? Four Schools of Thought. *Human Rights Quarterly* 32 (2010): 1-20

Ignatieff, Michael, I. Human Rights as Politics II. Human Rights as Idolatry, *The Tanner Lectures on Human Values*, Delivered at Princeton University April 4-7, 2000

Iverson, Duncan. Republican Human Rights?. *European Journal of Political Theory* 9 no. 1 (2010): 31-47

Nussbaum, Martha C.. Capabilities and human rights. *Fordham Law Review* 66 No. 2 (1997): 273-300

Pogge, Tomas, Can the capability approach be justified, *Philosophical Topics* 30 no. 2 (2002): 167–228